

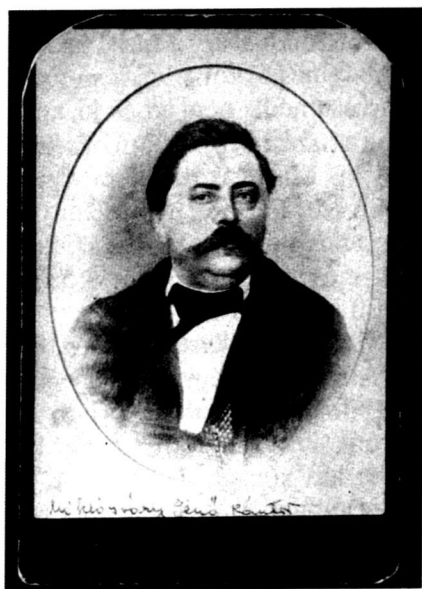
Nagy Abonyi Ágnes

BALASSY GYULA, A ZENTAI KÁNTOR

A kántorságot is, ahogyan minden mesterséget, tanulni kellett. Valamikor létezett kántorképző iskola, de miután megszűnt, egyesek saját magukat képezték, mások idősebb, tapasztalt kántortól tanultak. Néhány tanítóról, akik kántortanítói diplomát szereztek, tudjuk, hogy a falu művelődési életén kívül az egyházi zenei életben is tevékenykedtek. Burány Ferenc például Kalocsán diplomált, 1919-től kezdve néhány évtizeden át Felsőhegyen tanított, de emellett pár évig a kántori teendőket is ellátta.

Balassy Gyula (zentai kántor)

*Miklósváry Jenő (kántor)
(Géni bácsi – Balassy Gyula nagyapja)*

A kántor tulajdonképpen orgonista, kórusvezető s egyben előénekes a templomi istentiszteleteken, temetéseken. Gyakran a vallásos zenei élet irányítója, karvezető és zeneszerző is.

A kántorság, illetve a szakmával járó zenei tehetség általában öröklődött. Közismert szólásmondás: jó kántornak jó a torka. Az anekdotákban a kántorokat éles hangjukról, tréfálkozó kedvükről, borivó természetükről ismerjük meg.

Barna Gábor előadásából is kiderült, hogy gyakran egy-egy családban több generáció továbbvitte e foglalkozást, így kántordinasztiák alakultak ki. Egy tanult kántor hivatását, személyét, közösséghez való viszonyulását és tevékenységét szeretném bemutatni, mégpedig Balassy Gyula példáján keresztül. Az előzőekben felsorolt általánosságok Balassy Gyula zentai kántorra is vonatkoznak. A Balassy kántordinasztia történetét Novoszel Andor: *Így a koma . . .* című novellájának idézetével indítom útnak:

„Amikor Zenta városában öreg Benedek Elek volt az apátplébános, a kántor Miklósvári Jenő, akinek mestersége és állása örökségképpen apjáról, Antalról maradt rá. Miklósvár Jenő, akit az egész város és környék csak kántor Géninek vagy Géni bácsinak hívott, jómódú házakkal és földbirtokkal rendelkező uriember volt . . . Miklósvár Géninek öt csodaszép, igen művelt leánya volt. Mari nevű leánya már tizenkétéves korában olyan művészien játszott zongorán, hogy Liszt Ferenc, ki Reményivel a hatvanas években Zentán hangversenyezett, el akarta vinni művészi körútra Miklósvár Marit, azonban Géni bácsi nem adta oda, mivel a kis Mari még akkor főzni nem tudott. Már pedig uri házából a kisasszonyleányokat addig nem adták ki, amíg a nevelésök be nem fejeződött, ehhez pedig hozzá tartozott a főzni tudás.

A kis Mari tökéletes művésznő lett ugyan, de soha művészi körútra nem ment. Férjhez ment Elme Imre temerini kántorhoz, boldog és sok gyermektől megáldott házas életet élt s most bár elmúlt már nyolcvan éves, még ma is él özvegyi körében, az egész falu szeretetétől és tiszteletétől környezve.”¹

Miklósvár Marinak (aki 1847-ben született, 1932-ben halt meg – általam tett megjegyzés) négy lánya született, a harmadik közülük Anna, akit Ninának hívtak 1907-ben férjhez ment Balassy Mihály jegyzőhöz. Három fiuk született: Imre, Mihály és Gyula. Közülük a legfiatalabb, Gyula lett kántor.

Írásommal az ő emlékének adok tiszteletet most a halála után. Balassy Gyula halálával Zenta egyik legnépszerűbb polgára távozott közülünk.

Mivel Balassy Gyulával nem készítettem interjút (1997. március 26-án hunyt el), felesége, Balassy (született Molnár) Ibolya révén sikerült közvetlen adatokat szereznem életéről, munkamódszeréről. Emellett néhány ismerősének visszaemlékezése alapján alkottam képet tevékenységéről.

L. P. Chr.

Desperat magyarázat
Kedves uram!

Megigérem Önt, hogy a
helyzet Jelőt november hó közepé
táján nem fogot. Ezen ígéretemnek
csak most váltottam ki, mert
nem voltam róle kár. Magar
orrágon voltam.

A kántori kérdésben
még mindig nem alarult
ki talján a helyzet. De így
láttaik, hogy az ön szemébe
kerül felsőre és a hűkönyv.
Káprissalok többsége ön mel-
let van, mert az a kántor,
ariról itt léte alkalmasból em-
lítesek nekem s az itt köntos
voel, így láttaik bűbebe iper-
rodik, csakig még nem lek
vissza helyre, így a kántori
állás bűllöttes. Ha dec. 15 ig

✓

Finta János plébános
1. levél (kántorkérdés)

Pacséron született 1913. január 3-án. A polgári iskola négy osztályát Újvidéken kitűnő eredménnyel végezte el. Kántorjelölti vizsgát 1931. IV. 30-án tett.

1931. május 1-jétől Temerinben segédkántorként dolgozott az év végéig. 1931 decemberében Finta János plébános Felsőhegyre hívta. Nagy visszhangja volt a kántorválasztásnak, amelyet a helyi lapban² kántorháborúnak³ tituláltak, jogosan, hiszen a falubeliek és a közeli tanyasiak, főleg a hölgyek a jóvágású Berecki kántor mellett álltak, s nemtetszésüket fenyegetéssel, tojás- és göröngydobálással fejezték ki. Sőt rendőri beavatkozásra is szükség volt. Végül mégis Berecki József, a régi kántor lett a vesztes. Új kántornak a közgyűlés Balassy Gyulát választotta két-évi időtartamra 1932. január 1-jétől 1934. január 1-jéig.

Érdeemes itt megállni egy pillanatra. A kántor személye nagyon fontos lehetett a nép számára, ha még a megválasztásába is be próbált avatkozni. A felsőhegyi plébánián, majd Szabadkán, Budánovics püspöknél is többtagú küldöttség járt a régi kántortanító érdekében. A püspök kijelentette azonban, hogy kántort választani nem a népnek, hanem a hitközségi képviselőknek van csak joguk. Finta János, az akkori felsőhegyi plébános 1931. december 3-án írt levelében értesíti Balassy Gyulát, hogy „A kántori kérdésben még mindig nem alakult ki teljesen a helyzet.”⁴ Majd így folytatja:

„De úgy látszik, hogy az ön személye kerül felszínre és a hitközségi képviselők többsége Ön mellett van, mert az a tanító, akiről ittléte alkalmából említést tettem s aki itt kántor volt, úgy látszik, hiába iparkodik addig még nem lesz visszahelyezve, így a kántori állás betöltetlen. Ha dec. 15-ig nem kerül vissza, akkor a kántori állásról lekésétt. A mostani kántor nagyon erőlködik és mindent megmozgat, hogy tovább is ő kántorizáljon, de hát ő erre nem számíthat, mert hiányzik nála a képesség és a képzettség, no meg az oklevél ami a legfontosabb. A nép közt agitál s sok pártfogót szerzett magának, a képviselők közül is 5-6 mellette van, de hát hiába erőlködik . . .”

A következő levélben csak ennyit ír:

„Kedves Uram!

A 28-án megtartott közgyűlés 11 szavazattal 3-mal szemben 1932 jan 1–1934. jan 1-ig tehát 2 évi időtartamra id. kántornak megválasztotta. Azonnal intézkedjék, hogy 1-én megkezdhesse működését.

Tisztelettel,

Gornji Breg 1931 dec. 28-án

Finta János plébános”

Balassy Gyula az 1931. XII. 22-én írt kérelmére⁵ végül kedvező választ kapott. 1932 januárjában kezdte kántori működését, és édesanyjával Felsőhegyen élt. Felsőhegyről vonult be katonának. A katonaság

után Újvidéken élt, majd Zentára került. 1942-ben megnősült, elvette Molnár Vince és Ivánovics Flóra lányát. Két gyermeke született: 1943-ban Anikó lánya, 1944-ben Gyula fia.

Kántori oklevelet 1934. január 18-án szerzett Szabadkán. Hat tantárgyból kellett vizsgáznia.⁶ Pályakezdekésekor nagy tanítómestere Léh Fülöp volt. Rokoni kapcsolatban állt Gyulával. (Léh Fülöp Gyula nagynénjének a férje volt.) Sok ismerősre és baráttra tett szert. 1941-től énekkoktatóként dolgozott a zentai gimnáziumban. A Szűz Mária Nevé-

A b-ötíz teleendő
görmüibregi rom. kath. hitközség elnökségének.

Görmüibreg.

Alul írott folyamodom a
görmüibregi p. k. kántori állásra
azon kérelemmel, hogy legyen
a fenti állásra magvalasztani
kégyeskedjének

Aláíratos kérelmeimet b-ötíz
ragyok a követhes-ökben láunogatni:

1) Kéreltem 1913-I-2-án Passérom
2) v. polgári iskola IV. osztályát
Novicladon hitközségi predmámmal
vizgattam.

3) kántor jelölti vizgát 1931-IV-30-án
Ymbotucán letettem.

4) Mint segéd kántor működtem
Teuerinben 1931-V-1-től mai napig.

Teuerin 1931-V-22. nap.

Aláíratos kéresem, megismételve
tisztelt híve:

A Gyula & Anikó
segéd kántor.

ről elnevezett újvidéki egyházközség Szent Cecília énekkarának vezetője néhány évig. (Felesége őrizgette Gyula iratai között a 85. jubileum alkalmából, '78-ban kiadott emléklapot.)

Balassy Gyulát 1940-ben szerződtették a Szent István-kápolnába. 1964-ig szolgált Fábri Jenőnél. Ezután pár évet szünetelt a kántorsággal, a cipészszövetkezetben, majd a cukorgyárban dolgozott. 1965-ben a Szent Antal-templomba került Mester Illés atyához, s haláláig ott dolgozott, megszakítás nélkül 18 évet. Mindössze 63 évig volt kántor.

Erős akaratáról, határozott jelleméről ismerték, szerette a hivatását, még betegen, törött karral is ment orgonálni. Megbetegedvén egyik napról a másikra abbahagyta a cigarettázást. Pedig szerette a társaságot, és sokszor szórakoztatta a városban vendégszereplő hírességeket. Mulattak, ettek, ittak, dohányoztak hajnalig.

A vasárnapi szertartásokon kívül a templomi ünnepeken, valamint közérdekű rendezvények alkalmával orgonán, zongorán játszott és énekelt. Legtöbben azonban temetésre hívták, halottat búcsúztatni. Temetési szertartáskönyvét, illetve ima- és énekeskönyvét (*Lelki gyöngyök*. 1921, Budapest) vitte magával a temetésre is. A hozzá fordulók kérésének igyekezett eleget tenni, tekintet nélkül a vagyoni állapotukra, illetve társadalmi helyzetükre.

A búcsúztató szöveget általában a halott legközelebbi hozzátartozója rendelte meg. Személyesen, szóban közölte a fontos adatokat vagy leírta őket. Például így:

„Keczeli Mészáros Lukács, szül. Zentán, 1916. okt. 5-én, 75 éves, néhai Keczeli M. Júlia, szül. Bajmokon özvegye.

Búcsúztató: A gondozótól, nővérétől és családjától, a többi rokontól, jó baráttól valamint a szomszédoktól.

Ének: (valami szép éneket válasszon!)

Ma d.u. 15 órakor temetik – alsóvárosi temető –.

Hirtelen, Horti József 57

Felesége 35 év házas.

Lánya és fia párjaikkal, Anyósa.

Nászai – Nászasszonyok.

Komái és komasszonyok, + lányuk unokahúga,

Összes rokonság, koma, barátok.

20-án 3/4 4 órakor.”

A búcsúztatók szövegét minden alkalomra, a meglévő szövegek segítségével újraírta. A gondosan megfogalmazott halotti búcsúztatókat eleinte kézzel, később írógéppel vetette papírra, ezekből összesen 125 darabot számoltam össze. Az elhunyt neve, életkora és néhol halálának oka szerepelt a lap első sorában. Mivel leginkább a legközelebbi hozzátartozója rendelte a búcsúztatást, feljegyeztette a búcsúzó családtagok számát, rokon-

Apostolska Administratura za

Broj 241/934

NAČELNIK
ALFONZO
ZA BAČKU U SUBOTICI

KANTORSKA DIPLOMA

Potpisani ispitni odbor svedoči, da je Bulašić Julije kantorski kandidat, rođen u Podunju dne 3. mjeseca januara god. 1912., rimokat. vjere, pošto je stekao prethodnu potrebnu spremu za kantorski ispit, te vršio kantorske dužnosti u Senti Gorgymburgu položio ispit pred dijecezanskim ispitnim odborom sa slijedećim uspjehom:

Liturgika: dobro
Povjest pjesme i muzike: dobro
Teorija muzike i harmonije: dobro
Crkvena pjesma: Koral dovoljan
Pjevanje i poučavanje pjevanja: dobro
Sviranje na orguljama: nic

Primjedba: ništa

Na temelju toga ispitni odbor proglašuje kandidata Bulašić Julije za kantorsku službu osposobljenim i o tome izdaje mu se ova diploma.

Subotica, dne 18. mjeseca svibnja godine 1934.

Nikola Jurić
Beštromfranko
članovi ispitnog odbora.

Julije Tomić
predsjednik ispitnog odbora.

sági viszonyát, néhány régebbin a nevét is. Ezek behelyettesítésével, kis változtatással régi búcsúztatókból újak születtek. A géppel írott szövegen ilyenkor kézzel írott javítások, beszúrások szerepelnek.⁷ A búcsúztatók szövegéből sokszor az is kiderül, hogy melyik évszakban írta őket a szerző.

A búcsúztató szövegek az elhunytal kapcsolatban a következő információkat tartalmazzák: életkora, családi állapota, közösségi élete, vagyoni

helyzete és a halál beálltának oka. Más kategóriába tartozik az öngyilkosok, a vadházasságban élők, a keresztleletlen gyermekek búcsúztatása, a 60-as évekig ugyanis a pap nem temette el azokat, akik nem tartoztak a hívő közösséghez. Egyetlen öngyilkos-búcsúztatót találtam Balassy Gyula kéziratai között, amely 1987-ben íródott. Érdemes lenne ezeket a búcsúztató szövegeket szociológiai, nyelvi s más szempontokból is elemezni. Balassy Gyula halotti búcsúztatói közül választottam néhányat.

Huszák Ibolya, 18 éves

*Hull a fájdalomnak nehéz könnye fölém,
Kegyetlen halálnak kezébe estem én.
E borzasztó végzet elválaszt már engem
Égész családomtól, kiket úgy szerettem.*

*Óh, mily megrendítő e szomorú végzet,
Fiatal korban is elszállhat a lélek.
Legszébb ifjú korban ért engem a halál,
Ithagyom szeretтім s lelkem a mennybe száll.*

*Drága, jó szüleim! Édesanyám s apám!
Fájóan könnyeztek lányotok válásán.
Utolsó szavammal rátok áldást kérve,
Sok-sok jóságtokért legyen az ég bére.*

*Édes, jó testvérem! Te is megkönnyezel,
Mikor testvéredtől végső búcsút veszel.
Minden lépésedre Istenáldást kérek,
Lelkessel én mindig köztetek élek.*

*Jöttetek búcsúzni két édes nagyanyám
Ithagylak titeket életem tavaszán.
Könnyeket hullatva vigasztalódjatok,
Érettem az Úrhoz hő imát mondjatok.*

*Nagybácsik, nagynénik s hat unokatestvérem!
Az Isten áldását rátok szívből kérem.
Családjaitokban boldogan éljetez,
Fönn a magas égben könyörgök értetek.*

*Összes rokonaim és kedves szomszédok!
Minden ismerősim és kik jelen vagytok!
Isten szent áldását adja titeket,
Engem vár a gyászsír, most istenhozzátok!*

Amen.

Zenta, 1988. VIII. 5.

MARÓTY KÁROLYNA
+- Szabó Franciska

96
84.éves.

Az Úr visszavette ~~élt~~
Elszólítá lelkemet,
Elfáradott, aggott testem
Megtörött, kiszenvedett.
S én ki ~~49~~ éven át
Tartozkoztam köztetek,
Elhagyom sóraitokat
Óh halandó emberek.

Ti, akik még ittmaradtok
Tekintsetek énreám,
Ne vágyakozzatok nagyon
A hosszú élet után.
Uram! én gyarló szolgáló
Beléd vetek csak reményt,
Hogy kegyesen megbocsájtasz
Minden gyarlóságomért.

E reményben megnyugodva
Indulok Uram feléd,
Hogy előtted könyörögjek
Édes unokáimért.
Könny ne hulljon, jaj ne essék
A szív fájjon csendesen
Szunnyad sokszor elfáradott
Nagyanyátok ~~XXXXXXXXXX~~ édesen.

Összes kedves, jó rokonság, ^{CONDOLE'} ÉSENKEIT
~~és ünnepeim tartózkodók~~ Békességes-essessée
Békességes szomszédokkal
Végző tisztelőtadó!
Isten keze vezéreljen
E mulandó éltén át
S adjon báldog lelketeknek
A mennyekben jobb hazát.

Amen.

Zenta, 1983.10.4.

Halottbúcsúztató

(Így javított Balassy Gyula a szövegbe, hogy újra felhasználhassa)

(...) Laufer

Szenteltvíz cseppje száll koporsóm falán,
Aldást kér az egyház távozó fiára.
S egy új, boldog élet virradását várom,
Csak hön szerettimet hagyom e világon.

*Ami ellen nem lel az ember mentséget,
Én is most elértem e szomorú véget.
Íme, mai napon sír ölébe zárnak,
Mint martalékát a kegyetlen halálnak.*

*Óh, mily megrendítő e szomorú végzet,
Bármely pillanatban elszállhat a lélek.
Hiszen váratlanul ért engem a halál,
Itthagynom szerettem, s testem a sírba száll.*

Ámen.

Zenta, 1985. VI.

Hirtelen. Matykó Verona, 73 éves

*Hull a fájdalomnak nehéz könnye fölém,
Váratlan halálnak kezébe estem én.
E borzasztó végzet elválaszt már engem
Párom s családomtól, kiket úgy szerettem.*

*Óh, mily megrendítő e szomorú végzet,
Pillanatok alatt elszállhat a lélek.
Ilyen hirtelenül ért engem a halál,
Itthagynom szerettem, s testem a sírba száll.*

*Édes, kedves férjem! Életem hű párja,
Arcodat záporként mossa a könny árja.
Óh, de ne szomorkodj, e válás nem örök,
Látjuk mi még egymást a csillagok fölött.*

*Szeretett, jó lányom, akit úgy szerettem,
Kedves jó vejemmel könnyeztek mellettem.
Édes unokámmal vegyétek áldásom,
Imádkozzatok, hogy menny legyen szállásom.*

*Jó unokahúgom s unokatestvérek!
És kedves nászura istenáldást kérek.
Búban, fájdalomban Isten vigasztaljon,
Minden lépésekre ezer áldást adjon.*

*Összes rokonaim és kedves szomszédok,
Minden ismerősim és kik jelen vagytok,
Szálljon rátok áldás s búcsúmat vegyétek,
E végső szavakkal most a sírba térek.*

Ámen.

Zenta, 1983. X. 18.

A halotti búcsúztatók szövegeinek megírásához mintának a következő nyomtatott kiadványt használta: Újházi Miklós endrődi kántor: *Róm. Kath. Halotti Búcsúztatók*, Gyoma, 1904.

Jegyzetek

¹ Novoszel Andor: *Így a koma . . .*, 1928

² *Sentai Friss Újság*: 1931. december 30., 1932. január 1., *Sentai Újság* 1932. január 3.

³ Tőke István: *Mosolygó Tisza mente* című anekdotagyűjteményében is megtalálható a híres kántorháború története.

⁴ Lásd az 1. számú mellékletet: Finta János plébános levelei

⁵ Lásd a 2. számú mellékletet

⁶ Lásd a 3. számú mellékletet

⁷ Lásd a 4. számú mellékletet

Irodalom

Bartha Elek: *Halotti búcsúztatók a dél-gömöri falvak folklórában I. és II.*, Debrecen, 1995

Novoszel Andor: *Így a koma . . .*, Zenta, 1928, 42. és 47. l.

Tőke István: *Mosolygó Tisza mente*. Zentai, Zenta környéki élcsek, régi anekdoták, Újvidék, 1983